

EDEBİYATIMIZDA MEVLİD TÜRÜ VE MÜRİDÎ-i AYDINÎ'YE ATFEDİLEN MEVLİD NÜSHASI ÜZERİNE TESBİTLER*

Nesrin SOFUOĞLU**

ÖZ

Türk-İslâm edebiyatında dînî türler arasında özellikle Hz. Peygamber'in hayatını ve örnek ahlâkını anlatan manzûmeler önemli bir yere sahiptir. En çok yazılan ve okunan eserler olan mevlid nazım türünde kaleme alınmış manzûmelerin bilinen ilk müstakil örneğini XV. yüzyılda Süleyman Çelebi (d. 1351/ö. 1422) vermiştir. Kurucu metin olması bakımından pek kıymetli olan *Vesîletü'n-Necât* kadar bu yapıtı teşekkül ettiren metinler arası bağlam elbette dikkate şâyandır. Bu bağlamda şüphesiz en önemli etkiye dînî-ahlâkî ve tasavvufî nasihat-nâme ya da pend-nâme türündeki manzûmelerimiz sahip olmuştur.

Bu çalışmada birtakım kaynaklarda ve Türk-İslâm edebiyatı araştırmalarında müstakil mevlid türü eserler arasında zikredilen ve Mürîdî-i Aydınî'ye atfedilen İzmir Millî Kütüphane Yazma Eserler Bölümünde bulunan bir *Mevlid* metni ile Mürîdî'nin nasihat-nâme türünde kaleme aldığı en önemli eseri *Pend-i Ricâl Mesnevîsi* arasındaki ilişki üzerine bazı tesbitler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mürîdî, Mevlid, Nasihat-nâme, Pend-i Ricâl.

---

* Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddî açıdan fonlanmadığını, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Bu çalışma, 22 Aralık 2022 tarihinde Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü, İlahiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü ile Mevlânâ Uygulama ve Araştırma Merkezi iş birliğiyle Süleyman Çelebi yılı münasebetiyle düzenlenen "Süleyman Çelebi ve Mevlid" sempozyumu kapsamında sözlü tebliğ olarak sunulmuş, özet veya bildiri metni halinde yayınlanmamış olduğundan makale şeklinde genişletilmiştir.

** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İzmir, Türkiye, e-mail: nesrin.yalcin@deu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7685-805X>.

Makalenin Gönderilme Tarihi : 15.04.2024

Makalenin Kabul Tarihi : 04.06.2024

THE MAWLID GENRE in OUR LITERATURE and OBSERVATIONS on
the MAWLID MANUSKRİPT ATTRIBUTED to MURİDÎ-i AYDİNÎ

ABSTRACT

In Turkish-Islamic literature, among the religious genres, poetic compositions that particularly narrate the life of Prophet Muhammad (pbuh) and his exemplary morals hold a significant place. Mawlid, written in the form of poetry, has an important position among the most written and read works. The known first independent example of mawlid, particularly in the 15th century, was given by Sulaiman Chalabi (b. 1351/d. 1422). As a founding text, it is as valuable as *Wasīlat al-Najāt*, the masterpiece that comprises the corpus along with it. In this context, undoubtedly, our poetic compositions in the genre of religious-moral and mystical advice or guidance, such as nasīhat-nāme or pand-nāme, have had the most significant impact.

In this study, some findings will be evaluated on *Mawlid* text found in the Manuscripts Section of the Izmir National Library, which is mentioned among the independent mawlid type works in some sources and Turkish-Islamic literature research and attributed to Mürîdî-i Aydınî. The relationship between Mürîdî's most important work, *Pand-i Rijāl* masnavî, written in the nasīhat-nāme genre, and the *Mawlid* text will be mentioned.

Keywords: Mürîdî, Mawlid, Nasīhat-nāme, Pand-i Rijāl.

Giriş

Bu makalemizde birtakım kaynaklarda ve Türk-İslâm edebiyatı araştırmalarında müstakil mevlid metinleri arasında zikredilen, Süleyman Çelebi (d. 1351/ö. 1422) ile yaklaşık aynı zamanlarda yaşamış, *Pend-i Ricâl* isimli dînî-tasavvufî nasīhat-nâmesi ile tanınmış, Mürîdî-i Aydınî'ye atfedilen İzmir Millî Kütüphane Yazma Eserler Bölümünde bulunan bir *Mevlid* nüshası üzerine bazı tesbitler değerlendirilmiştir. Bu vesîle ile yürütülen çalışmada Mürîdî-i Aydınî'ye ait gösterilen diğer eserler hususunda da ulaşılan bazı neticelere yer verilmiştir.

İslâm dininin kabul edilmesi ile dahil olunan İslâm edebiyatı etkisi ile teşekkül eden Türk-İslâm edebiyatında zamanla pek çok edebî tür ortaya çıkmıştır.¹ Bir yazının konu seçimi, yazılış amacı ve üslûbu

¹ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası. Edebî Türler ve Tarzlar* (Ankara: Fenomen Yayınları, 2006); Fatih Altuğ, "Başka Tür'lü Bir Yaklaşım Mümkün Mü?"

yönünden bağlı bulunduğu kuralları ifade eden edebî türler tıpkı canlılar gibi doğan, büyüyen, belirli bir ömür sürdükten sonra varlığını yitiren yapılardır. Ortaya çıktıkları tarihî, coğrâfî, kültürel, edebî ortamlar ve ekoller farklı bile olsa “tür” olarak her birinin belli karakteri vardır. Ancak bu durum onların birbirinden etkilenmediği anlamına gelmez.² Zaman zaman edebî araştırmalar ve tasnifler için bir “sınır çizme” etkinliği olarak ortaya koyulan türlerin birbirinden kesin çizgilerle ayrılması zorlaşmıştır. Bu türler içerisinde bazı metinler belirli bir tür tanımını zorlamaktadır. Örneğin Hz. Peygamber hakkında yazılan na’t, mevlid, siyer vb. gibi türlerin müstakil örneklerinin yanı sıra; Allâh-ı Teâlâ, Hz. Peygamber hakkında ve diğer dinî-tasavvufî konularda yazılmış türler içerisinde, özellikle de dinî-ahlâkî ve tasavvufî mesnevîlerde bulunan na’t bölümleri konuları açısından tasnif edilmeye çalışıldığında karşımıza Hz. Peygamberle ilgili yazılmış farklı türlerin numûneleri çıkmaktadır.³

Bu nazarla baktığımızda Türk-İslâm edebiyatında bilinen ilk müstakil örneğini XV. yüzyılda Süleyman Çelebi’nin vermiş olduğu mevlid nazım türünde kaleme alınmış manzûmeler dinî türler arasında en çok yazılan ve okunan eserler olmuştur. Kendi türünün kurucu metni olması bakımından pek kıymetli olan *Vesîletü’n-Necâf*’ı teşekkül ettiren metinler arası bağlamda dinî-ahlâkî ve tasavvufî mesnevîlerimiz önemli bir etkiye sahiptir.

Osmanlı Edebiyatında Türlerle Dair Sınıflandırmalara Tür Kavramı Açısından Bakma Denemesi,” *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4, Nazımdan Nesire Edebî Türler 25 Nisan 2008, Bildiriler*, ed. Hatice Aynur et al. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009), 35; Hatice Aynur, “Sehî, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre Türler,” *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4, Nazımdan Nesire Edebî Türler 25 Nisan 2008, Bildiriler*, ed. Hatice Aynur et al. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009), 49; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 4. Baskı (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998); Mehmed Aça et al., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi* (İstanbul, 2009); Neclâ Pekolcay et al., *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev’ilere Giriş* (İstanbul: Kitabevi, 1994).

² Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, 6. Baskı (Ankara: Grafik Yayınları, 2020), 5.

³ M. Fatih Köksal, *Mevlid-Nâme* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 10–11.

1. Edebiyatımızda Mevlid Türünün Teşekkülü Üzerine

Sözlükte “doğum, doğum yeri ve zamanı” anlamındaki *mevlid* kelimesi, İslâm kültüründe Hz. Peygamber’in doğumunu, bu vesileyle yapılan törenleri ve yazılan eserleri ifade eder.⁴ Edebî bir terim olarak mevlid, bazen diğer din büyüklerinin doğumları için yazılmış örnekleri olmakla birlikte,⁵ genellikle Hz. Peygamber’in kısaca hayatını, özellikle de doğumunu, mucizelerini, vefâtını anlatan eserler için kullanılmaktadır. Mevlid türü eserler genellikle manzûm olup; tevhid, münâcât ve na’t (bazen ashâb-ı kirâma, çehâryâr-ı güzîne övgü) ile başlamakta, kâinatın yaratılış sebebi olarak gösterilen nûr-ı Muhammedî’den bahisten sonra; Hz. Peygamber’in doğumu, mi’racı, diğer mucizeleri ve vefâtı, en son da Resûl-i Ekrem, onun âl ü ashâbı başta olmak üzere eseri yazan, okuyan ve dinleyenler için dua ile sona ermektedir. Hemen her faslın sonunda tekrar eden Hz. Peygamber’e salâtın getirildiği beyitler bulunmaktadır.⁶ Bilindiği üzere, Hassan b. Sâbit (ö. 54/674), Ka’b b. Zühêyr (ö. 24/645) ve Abdullah b. Revâha (ö. 8/629) gibi şairler tarafından İslâmî Arap edebiyatının ilk örnekleri kabul edilen ve Peygamberimizi metheden, vasıflarını anlatan eserler henüz kendisi hayattayken kaleme alınmaya başlamıştır. Manzûm veya mensûr siyerler, şemâ’il-i şerifler, magâzîler ve kasîde-i bürdeler mevlidlere kaynaklık etmiştir. Ancak mevlidlerin mevzû itibarıyla asıl kaynağını İbn İshak (ö. 151/768)’ın *es-Sîresi*, İbn Hişâm (ö. 218/833)’ın *es-Sîretü’n-Nebeviyyesi* ve Ebû İsâ et-Tirmizî (ö. 279/892)’nin *Şemâ’ilü’n-Nebeviyyesi* gibi siyer, megâzî ve şemâ’il kitapları oluşturur. Arap edebiyatında bu türün daha pek çok örneği olmakla birlikte adında mevlid kelimesi bulunan ilk eserler, İbnü’l-Cevzî’nin (ö. 279/1201) *Mevlidü’n-Nebî’si*, İbnü’l-Arabî’nin (ö. 638/1240) *Mevlidü’l-Cismânî ve’r-Rûhânî’si*; Ebü’l-Kasım es-Sebtî’nin (ö. 600/1203) *ed-Dürrü’l-Muazzam fî Mevlidi’n-Nebiyyi’l-*

⁴ İsmail Durmuş, “Mevlid Arap Edebiyatı,” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara, 2017), 29/480–482.

⁵ Necdet Şengün, “Hz. Fatıma Mevlidi Ve Vesiletü’n-Necat İle Mukayesesi,” *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2008), 419–438; Necdet Şengün, “Türk İslam Edebiyatında Manzûm Hz. Ali Mevlidleri ve Câferî’nin Mevlûd-i Haydaru’l-Kerrârı,” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/2 (2012), 303–324.

⁶ Hasan Aksoy, “Eski Türk Edebiyatında Mevlidler,” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5/9 (2007), 325; Hasan Aksoy, “Mevlid Türk Edebiyatı,” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/483.

Mu'azzam'ı; İbn Dıhye'nin (ö. 633/1235) *Kitâbü't-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr*'i; Zemlakânî'nin (ö. 728/1327) *Mevlidü'n-Nebî*'sidir.⁷ Arap edebiyatında daha pek çok örneği bulunan mevlid türünün, Şîî İran'da Kerbelâ Olayları nedeniyle duyulan mâtemden dolayı Fars edebiyatında Hz. Peygamber'in doğuşunu anlatan ve kutlamalarda okunmak üzere yazılmış örnekleri pek görülmez. Ancak İbnü'l Hişâm'ın *Sîre*'si, el-Vâkidî (ö. 207/823)'nin *Kitâbu'l-Megâzi*'si, Tirmîzî'nin *Kitâbu's-Şemâ'ili'n-Nebî*'si gibi konu bakımından mevlidlere benzer eserlerin tercümeleri bulunmaktadır. Fars edebiyatında, isminde “mevlid” sözcüğünün geçtiği eser Sa'îdü'd-dîn Muhammed b. Mes'ûdî'nin *Mevlidü'l-Mustafâ* adıyla bilinen *el-Muntakâ fî Siyeri'l-Mevlidi'n-Nebiyi'l-Mustafâ* adlı eserinin müellifin oğlu 'Afîfû'd-dîn b. Sa'îdî'd-dîn el-Kâzerûnî tarafından yazılan *Tercüme-i Mevlid-i Mustafâ* adlı eseridir.⁸

Türk-İslâm edebiyatında, ilk devirlerden itibaren İslâm dininin nasihat dini olduğunu vurgulayan âyet ve hadisleri kılavuz edinen şair ve müelliflerimiz “Din nasihattir!”⁹ düstûrundan hareketle, Allâh'ın emirlerini ve Peygamberimizin yüksek ahlâkını insanlara tebliğ ederek halkı irşâd ve terbiye amacı gütmüşlerdir. Bu şair ve müellifler, en güzel ve en içten ifadelerle yazdıkları dînî-ahlâkî-tasavvufî eserler içerisinde Hz. Peygamberle ilgili türlerin ilk numûnelerini vermişlerdir.

XI. yy.'da hem bir siyâset-nâme hem de nasihat-nâme¹⁰ örneği

⁷ Durmuş, “Mevlid Arap Edebiyatı,” 29/480–482.

⁸ Mitat Çekici, “Edebi Bir Tür Olarak Mevlid ve Farsça Mevlid Müellifi Nureddin Muhammed Kazerûnî,” *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/1 (2020), 355–373.

⁹ Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, *Sahib-i Müslim*, ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1955), İmân 95; Ayrıca bk. Ebü Abdullah Muhammed b. İsmail El-Buharî, *El-Câmiü's-Sahib-Sahib-i Buharî*, ed. Takıyyüddin en-Nedvî (Beyrut: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2011), İmân 42; Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebü Davud es-Sicistani, *Kitâbü's-Sünen-Sünenu Ebü Davud*, ed. Muhammed Avvame (Cidde: Darü'l-Kible li's-Sekafeti'l-İslamiyye, 1998), Edeb 59.

¹⁰ İskender Pala, “Nasihat-Nâme,” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV Yayınları, 2006), 32/409–410; Mahmut Kaplan, “Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-Nâmeler,” *Türker*, ed. Hasan Celal Güzel - vd. (Ankara, 2002); Mahmut Kaplan, “Manzum Nasihat-Nâmelerde Yer Alan Konular,” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9 (2001), 133–185; Agâh Sırrı Levend, “Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplanmız,” *TDAY Belleten* 1963 11 (1964), 89–115.

teşkil eden *Kutadgu Bilig*'den¹¹ itibaren şairlerimiz mesnevî nazım şekli ile yazılan eserlerde genellikle “besmele, tevhîd, münâcât, na't” gibi bölümlerin ardından asıl konuya geçmiştir.¹² Bu na't bölümlerinde genellikle Hz. Peygamber'in övgüsü, doğumu, mucizeleri gibi konular ele alınmıştır. XII. asırda nasîhat-nâme türünde yazılmış eseri ile Edîb Ahmed-i Yüknekî *Atebetü'l-Hakâyık*'da¹³ “Peygamberin Methi Hakkında”ki na't bölümünde; Hz. Peygamberin seçilmiş son peygamber oluşu, güzel ahlâkı, doğumu, mucizeleri, isimleri, sıfatları ve fiziksel özellikleri gibi hususları ifade yoluyla onun sevgisini gönüllere aşlamaya çalışmıştır.¹⁴

Orta Asya'da ilk tasavvufî eser olan dînî-tasavvufî nasîhatlerin toplandığı *Dîvân-ı Hikmet*¹⁵ adlı eserinde Hz. Peygamber'e olan sevgisini sürekli dile getiren ve ona olan muhabbetinden atmış üç yaşında kendi ifadesiyle “yer altına giren” Ahmed Yesevî (ö. 562/1166)'nin hikmetlerinde Hz. Peygamber sevgisi en güzel şekilde anlatılmıştır.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'da ilk mutasavvıf şair ve müelliflerimizden olan Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 669/1271) dînî-tasavvufî öğretilerini anlattığı *Makâlât*¹⁶ ve nasîhat-nâme türündeki *Fevâ'id*¹⁷ (Faydalı Öğütler) isimli mensur eserleri Hz. Muhammed'in kâinâtın bir zübdesi olarak tasvir edildiği görülür.

¹¹ Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, ed. Halil Aşıcı (Ankara: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim, Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2019), 19; Bk. Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, ed. Reşid Rahmeti Arat (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 3; O. Cemal BAYAR, “Kutadgu Bilig'de Âyet ve Hadisler,” *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 1/1 (2011), 107.

¹² Necla Pekolcay, “İslamî Türk Edebiyatında Tevhid, Münâcât ve Na'tler,” *İslam Medeniyeti Edebiyat/Ekim* (1968), 14–15.

¹³ Edîb Ahmed b. Mahmud Yüknekî, *Atebetü'l-Hakâyık*, ed. Reşid Rahmeti Arat (İstanbul: Ateş Basımevi, 1951), 42.

¹⁴ Bk. Edîb Ahmed Yüknekî, *Atebetü'l-Hakâyık*, ed. Hatice Coşkun, trans. Serkan Çakmak (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019).

¹⁵ Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, ed. Mustafa Tatçı (Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, 2017), 44–45.

¹⁶ Bk. Hacı Bektâş-ı Velî, *Makâlât*, ed. Ali Yılmaz - vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010).

¹⁷ Bk. Hacı Bektâş Veli, *Fevaid “Yararlı Öğütler,”* ed. Baki Öz (İstanbul: Demos, 2011).

“Değil öğüdüm, kusur bulmak için,
Sana bütün nasîhatim, hak için.”¹⁸

diyen Yûnus Emre (ö. 720/1320) *Dîvân*'ı¹⁹ ve *Risâletü'n-Nushiyye* ile dînî-ahlâkî ve tasavvufî değerleri ve peygamber sevgisini en güzel, en içten ve belîğ şekilde halka ifade etmiştir. Mevlânâ (ö. 672/1273) başta şâheseri olan *Mesnevî-i Mânevî*'si ve diğer bütün eserleri ile yalnızca kendi devrine ve coğrafyasına değil, neredeyse bütün coğrafyalara, hatta zamanlara Hz. Muhammed modelinde İslâm ahlâk felsefesini ulaştırmaya mâlik olmuştur.

Yine XIV. ve XV. yüzyılın dînî-tasavvufî mesnevî şairleri arasında Hz. Peygamber'in sevgisini ve ahlâkını terennüm eden Ahmed Gülşehrî (ö. 717/1317'den sonra) ve *Mantıku't-Tayr*'ı, Âşık Paşa (ö. 733/1332) ve *Garîb-nâme*'si pek güzîde şairler ve şâheserlerdir. Ahmed-i Dâî (ö. 824/1421'den sonra) de *Çeng-nâmesi*'nde²⁰ tevhid kısmının akabinde Hz. Peygamber'i övmüştür.²¹ Çoğu nasîhat-nâme türünde kaleme alınmış bu mesnevîlerin içerisinde yer alan na't türü içerisinde zamanla müstakil birer tür haline gelecek olan esmâ-i nebî, mûcizât-ı nebî, hilye, mevlid, siyer gibi türlerin numûneleri de bulunmaktadır.

Anadolu'da ilk defa XIV. asırda Kadî Mustafa Darîr, *Tercüme-i Siyer-i Nebî*²² (yazılışı: 790/1388) isimli eseriyle Hz. Peygamber için yazılan türlerden birisi olan siyerlerin edebiyatımızdaki ilk müstakil örneğini vermekle birlikte eser, bir mevlid metninden çok da farklı değildir. Eserdeki manzum kısımların yer yer mevlidi hatırlatması, hatta *Vesîletü'n-Necâf*'ın bazı yerlerinin de Darîr'in eseriyle ciddi benzerlikler göstermesi sebebiyle Darîr'in siyerindeki manzum kısımların Türk edebiyatındaki ilk mevlid metni olması gerektiği ileri sürülmüştür. Türkçe yazılmış mevlid benzeri eserlerden biri de Ahmed-

¹⁸ Yunus Emre, *Nasihatler Kitabı Risâletü'n-Nushiyye*, ed. Ziya Avşar (Ankara: Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, 2013), 71.

¹⁹ Bk. Yûnus Emre, *Dîvân-ı İlahiyât*, ed. Mustafa Tatçı (İstanbul: H Yayınları, 2014).

²⁰ Bk. Ahmed-i Dâî, *Çengnâme*, ed. Gönül Alpay Tekin (Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü: Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1992).

²¹ Dâî, *Çengnâme*, 305.

²² Bk. Muhammed Efendi, *Sîretü'n-Nebî (İnceleme-Tenkîtlî Metin)*, ed. Bayram Özfirat (İstanbul: T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019).

i Fakih'in (ö. 650/1252) *Çarh-nâme*'si olup *Vesîletü'n-Necâf* in hâtîme kısmındaki ifadeler *Çarh-nâme*'dekine benzemektedir.²³

XV. yüzyılın başlarında Süleyman Çelebi'den iki yıl önce yine Bursa'da Ahmedî, *İskender-nâme*'sinin 52a-57a varaklarında na't bölümünde kaleme aldığı mevlid örneği Süleyman Çelebi'yi etkilemiştir.²⁴

Görüldüğü üzere Süleyman Çelebi'ye gelinceye kadar Hz. Peygamber sevgisi hemen her eserimizde mutlaka dile getirilmiştir. Özellikle nasihat türü mesnevîlerde onun örnek ahlâkından, mucizelerinden, doğumundan, peygamberliğinden ve hadislerinden bahsedilmiştir.

Süleyman Çelebi yüzyıllar boyunca demlenen bu dil ve kültür birikiminden ilham alarak Hz. Peygamber hakkında yazılan eserlerin en leziz örneğini vermiştir. Mevlid nazım türünün kurucu şairi Süleyman Çelebi, Bursa Ulu Camii imamı iken 1409'da şâheserini kaleme almıştır.²⁵ Onun Bursa Ulu Camii'ne astığı bu kandil, kendi döneminden itibaren günümüze kadar, inananları ışığı ile aydınlatmış, halkın rûhî ve bedîî temâyüllerine ışık tutan edebiyat ve mûsikî şâheseri olarak; toplumu ortak değerler ve duygular etrafında toplayan psikolojik ve sosyolojik bir unsur olmuştur.

Süleyman Çelebi'nin *Mevlidi* türünün ilk müstakil eseridir. Hz. Nebî'nin doğum olayı ve mûcizeleri, özellikle mi'râç mûcizesi, risâleti ve ölümü hakkındaki en geniş ve belîğ mevlid örneğidir. Söyleyişi sâde, derin ve etkileyici, fakat taklit edilmesi imkânsız bir eserdir. *Vesîletü'n-*

²³ Aksoy, "Eski Türk Edebiyatında Mevlidler," 323–332; Aksoy, "Mevlid Türk Edebiyatı," 29/482–484; Ayrıca bk. Faruk Kadri Timurtaş, *Mevlid-Süleyman Çelebi* (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980).

²⁴ Ahmedî, *İskender-Nâme İnceleme-Tıpkıbasım*, ed. İsmail Ünver (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 29/13.

²⁵ Necla Pekolcay, "Mevlid," *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara, 2004), 29/485; Ayrıca bk. Necla Pekolcay, *Mevlid Süleyman Çelebi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1980); Necla Pekolcay, "Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşe'i Mes'elesi," *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 6/6 (1954), 39–64.

Necât, Hz. Peygamber’i merkeze alarak inananların Allâh’a imanını ve Hz. Peygamber’e muhabbetini kuvvetlendirmektedir.²⁶

Vesîletü’n-Necât ile açılan çığırda nice müstakil mevlidler, hilyeler, mi’râciyeler, mûcizât-ı nebîler, kırk hadisler, Ahmediye, Muhammediye ve Mahmûdiyeler yazılmıştır. Bu tesir ile XV. yüzyıldan itibaren Ahmedî (ö. 1405)’nin *Tahkîk-i Mi’râc-ı Resûl*²⁷ adlı eseri, Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 855/1451)’in *Muhammediye*’si²⁸, Hakânî (ö. 1015/1606)’nin *Hilye*’si²⁹ gibi şâh eserler ortaya çıkmıştır.

Rivâyete göre; dönemin büyük gönül adamı Emîr Sultan (ö. 833/1429)’ın sohbet halkasında bulunan Süleyman Çelebi bu büyük mürşidin işaretini ile eserini yazmış, onun himmeti ile böyle eşsiz bir eser meydana getirmiştir.³⁰

Emîr Sultan’ın hulefâsından Yahyâ b. Bahşî (ö. 1436) de *Mevlid-i Nebî*³¹ yazanlardandır. Emîr Sultan’ın, fetret devrinin yaşandığı bu devirde, sohbet halkasında bulunan şair ve müellifleri, halkın içinde bulunduğu çıkmazların bir nevî anahtarı olarak gördüğü Hz. Nebî sevgisini ve güzel ahlâkını anlatan, mevlid yazmaları hususunda teşvik ettiği düşünülmektedir.³² Yine aynı yıllarda Arap şair

²⁶ Bilal Kemikli, “Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât,” *Mevlid Külliyyâtı - Süleymân Çelebi Vesîletü’n-Necât ve Tercümelere* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 1/23–24.

²⁷ Yaşar Akdoğan, “Mi’rac, Mi’rac-Nâme ve Ahmedî’nin Bilinmeyen Mi’rac-Nâmesi,” *Osmanlı Araştırmaları IX* (1989), 263-310.

²⁸ Bk. Âmil Çelebioğlu, *Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediye* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2018).

²⁹ Bk. Abdülkadir Karahan, *Hakânî Mehmed Bey’in Hilye-i Şerife’si* (İstanbul: Sabah Gazetesi Yayınları, 1992); Numan Külekçi, *Hilye-i Hâkânî* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1988); İskender Pala, *Hâkânî Mehmed Bey Hilye-i Sa’âdeti* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2005).

³⁰ Kemikli, “Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât,” 2016, 1/21.

³¹ Bk. Duygu Ok, *Yahyâ Bin Bahşi: Mevlid (İnceleme-Tenkitli Metin)* (Edirne: Edirne Gazetecilik ve Matbaacılık, 2020); Ali İhsan Akçay, “Gönenli Yahyâ b. Bahşi ve Mevlidi,” *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, ed. Mustafa Kara - Bilal Kemikli (Bursa: Uludağ Yayınları, 2008).

³² Kemikli, “Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât,” 2016, 1/21–22.

İbnü'l-Cezerî (ö. 1429) *el-Mevlidü'l-Kebîr* adlı eserini Bursa'da iken yazmıştır.³³

Türk edebiyatında mevlid türüyle ilgili yapılan çalışmalarda yalnızca Süleyman Çelebi'nin yaşadığı dönemde Bursa başta olmak üzere çok sayıda mevlid yazıldığı bildirilmektedir.³⁴ Ayrıca Süleyman Çelebi'nin eseri Arapça, Boşnakça, Arnavutça, Gürcüce, Çerkezce, Rumca, İngilizce ve Almanca gibi pek çok dile çevrilmiştir.³⁵ Bu geleneğe bağlı olarak Ankara, İstanbul, Bursa kütüphaneleri başta olmak üzere tespit edilen pek çok mevlid metinleri üzerinde de çalışmalar bulunmaktadır.³⁶ Günümüzde son yapılan araştırmalarla Süleyman Çelebi'nin ilk müstakil örneğini verdiği bu türün örneklerinin 120'yi aştığı;³⁷ Türkçe'den başka Arapça, Kürtçe, Çerkezce, Arnavutça, Boşnakça gibi çeşitli dillerde kıymetli eserler yazıldığı zikredilmektedir.³⁸ Mevlid yazma geleneği günümüze değin

³³ Kemikli, "Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât," 2016, 1/18.

³⁴ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, ed. Mustafa; Kurnaz Cemal Tatçı (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2000), 2/222; Kemikli, "Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât," 2016, 1/17-18, 21-22.

³⁵ Bk. Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı-Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necât ve Tercümelere-I-* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016).

³⁶ Bk. Necla Pekolcay, *Türkçe Mevlid Metinleri I-II* (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1950); Hasibe Mazıoğlu, "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler," *Türkoloji Dergisi* VI/I (1974), 31-62; Köksal, *Mevlid-Nâme*.

³⁷ Mehmet Akkuş, "Edebiyatımızda Mevlid Türü ve Mevlidler," *Mevlid Külliyyatı-II-*, ed. Mehmet Akkuş (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016), 13; Ayrıca bk. Köksal, *Mevlid-Nâme*.

³⁸ Mazıoğlu, "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler"; Süleymân Çelebi, *Mevlid-i Şerîf Vesiletü'n-Necât*, ed. Mehmet Akkuş - Uğur Derman (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017); Pekolcay, *Türkçe Mevlid Metinleri I-II*; Süleymân Çelebi, *Mevlid (Vesiletü'n-Necât)*, ed. Faruk K. Timurtaş (İstanbul: MEB. Yayınları, 1990); Köksal, *Mevlid-Nâme*, Kolektif, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şabesi Uluslararası Mevlid Sempozyumu* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010); Kemikli, *Mevlid Külliyyatı-Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necât ve Tercümelere-I-*; Türk Edebiyatında mevlid türü üzerine yapılan bazı çalışmalar için bk. Tayyip Okıç, "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere," *Mevlid Külliyyatı I*, ed. Bilal Kemikli (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 27-75; Bilal Kemikli (ed.), *Mevlid Külliyyatı-Tanzimat'tan Günümüze-III-* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016); Mehmet Akkuş (ed.), *Mevlid Külliyyatı-Klasik Dönem-II-* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016); Bilal Kemikli, "Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât," *Mevlid*

devam etmiştir.³⁹

Bir nasîhat-nâme olmasına mukâbil, mevlid örneği teşkil edecek derecede, büyük bir kısmı Hz. Peygamber hakkında olan, Emîr Sultan'ın torunu Süleyman'ın müritlerinden Mürîdî'nin dînî, ahlâkî ve tasavvufî *Pend-i Ricâl Mesnevîsi* de yine aynı dönemlerde kaleme alınmıştır.⁴⁰

Ayrıca Mürîdî'nin pend-nâmesi kendisinden sonra yazılan Ahmediye türüne de kaynaklık etmiştir. Hz. Peygamber için yazılan türlerden biri olan Ahmed-i Mürşidî (d. 1100/1688-89/ö. 1174/1760)'nin *Ahmediye*'si, diğer adıyla *Pend-i Mürşidî*, Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl Mesnevî* sine nazîredir. Ahmed-i Mürşid bunu eserine şöyle ifade etmiştir:

“İlâhî hürmetine çâr-i yârin
Bağışla cürmini sen bu hakîrin (24)⁴¹

Muvahhid kullarından Ahmedî'dir
Diyâr-ı Bekr şehri Âmedî'dir (25)
Mürîdî didi bir *Pend* ibtidâdan
Ki on sekiz hikâyet aldım andan (26)

Görünce anı geldi bu hakîre
Nasîb olsa buna kılsam nazîre (27)

Diledim Hâlik'dan ibtidâ ihsân
Bundan nazmını bana kıldı âsân (28)

Külliyatı I, ed. Bilal Kemikli (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 15–26; Akkuş, “Edebiyatımızda Mevlid Türü ve Mevlidler”; Aksoy, “Mevlid Türk Edebiyatı”; Aksoy, “Eski Türk Edebiyatında Mevlidler.”

³⁹ Bk. Kemikli, *Mevlid Külliyatı-Tanzimat'tan Günümüze-III*.

⁴⁰ Bk. Atabey Kılıç, *Mürîdî ve Pend-i Ricâl Mesnevîsi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizgin)* (İzmir: Akademi Kitabevi, 2005).

⁴¹ Parantez içindeki sayılar şiirlerin beyit numaralarını ifade etmektedir.

Vesîle oldı bu nazma ol âdem

Anı mağfûr ide Hallâk-ı ‘âlem (29)’⁴²

Görüldüğü üzere mevlid türünün oluşmasında ve devam etmesinde- her biri Hz. Peygamber hakkında yazılmış farklı türlerin, dînî, ahlâkî ve tasavvufî mesnevîlerimizin özellikle de nasihat-nâmelerimizin büyük bir etkisi olmuştur. Bu makalede amacımız özellikle dînî-ahlâkî ve tasavvufî eserlerimizde konu edinilen Hz. Peygamberle ilgili bölümler ile mevlid türü arasındaki benzerliklerden hareketle pend-nâme sahibi Mürîdî-i Aydınî’ye atfedilen *Mevlid* nüshasının edebiyatımızdaki yerini tesbite çalışmaktır.

2. Mürîdî-i Aydınî’ye Atfedilen Mevlid Nüshası Üzerine

Osmanlı Müellifleri’nde ve mevlid türü hakkında yapılan çalışmalarda, *Pend-i Ricâl*’in sahibi Mürîdî-i Aydınî’nin *Mevlid*’nin olduğu haber verilmiştir.⁴³ Ayrıca İzmir Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümü numara 2019’da Mürîdî-i Aydınî’nin *Mevlidi* olarak kaydedilmiş bir nüsha bulunmaktadır. Yürüttüğümüz çalışmada İzmir’deki nüsha ile *Pend-i Ricâl*’in karşılaştırılması sonucunda bu mevlid metninin aslında *Pend-i Ricâl*’in bir başka nüshası olduğu anlaşılmıştır.

Mürîdî ile ilgili kaynaklarda verilen bazı bilgilere göre Mürîdî Aydın vilâyetindedir. *Pend-i Ricâl Mesnevîs*’nde geçen:

“Sorarsan şehrini Aydın ilinde

Adı Sart bellü meşhûr halk dilinde (244)’⁴⁴

beytinde Mürîdî Aydın’ın Sart şehrinden olduğunu zikretmiştir. Sart, Aydın vilâyetinin Saruhan kasabasına bağlı bir nâhiyedir.⁴⁵ Saruhan Aydın vilâyeti dahilinde bir sancak olup merkezi Manisa şehridir. Burası h. 707/m. 1307 tarihinde Saruhan Bey tarafından zabt edildikten sonra XV. asrın başlarına kadar Saruhanoğulları Beyliği topraklarında

⁴² Ahmed-i Mürşidî, *Ahmedîyye Kitâb-ı Mürşidîn*, 1290, 3.

⁴³ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, 2/415; Pekolcay, “Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşe’i Mes’elesi,” 64; Okiç, “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere,” 35.

⁴⁴ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 130.

⁴⁵ Ahmet Rıfat, *Lügât-i Tarihîyye ve Coğrafîyye*, 2. Baskı (Ankara: Keygar Neşriyat, 2004), 3–4/187.

kalmış, bundan sonra aydın vilâyetine bağlanmıştır.⁴⁶ Sart bugün Manisa ili Salihli ilçesi sınırları içerisindedir. Müridî Aydın ili dediğine göre XV. asrın başlarında Sart Aydın vilâyetine geçtikten sonra bu beyitleri söylemiş olmalıdır. Yine yukarıdaki beyitte kendi ifadesinden de anlaşıldığı üzere Müridî'nin Emîr Sultan (ö. 833/1429) ve Süleyman Çelebi (ö. 825/1422)'nin ömürlerinin son yıllarına yetiştiği yani XV. yy.'ın başlarında yaşadığı tahmin edilir. Asıl adı bilinmemektedir. Emîr Sultan'ın torunu Süleyman isimli bir kişiye müntesip olduğu için "Müridî" mahlasını kullandığı düşünülmektedir.⁴⁷ Nitekim Müridî eserinde Emîr Sultan'a atfen şu manzûmeyi söylemiştir:

“Kimdir ol sâdât-ı seyyid hân Emîr
Evliyâlar kutbı ol Sultân Emîr (217)

Şâh-ı server hem günâha dest-gîr
Mürşididür bu yolun Sultân Emîr (218)

İy günâh deryâsına ğark olmuşam
Gel çıkar tutdur elün Sultân Emîr (219)

Derde dermân çâresizler çâresi
Mesnedi düşmüşlerün Sultân Emîr (220)

İy Müridî medh it ol sultânı sen
Dâsitâmı her dilün Sultân Emîr (221)

Hem anun halîfesi halka sultân
Hakîkat sultân[1]dur ol güzel hân (222)

Anun evlâdınun evlâdı iy can
Velîdür şübhesiz adı Süleymân (223)

⁴⁶ Rıfat, *Lügât-i Tarihîye ve Coğrafîye*, 3–4/172; Aysıcı bk. Feridun Emecen, “Saruhanoğulları,” *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul, 2009), 36/170–173.

⁴⁷ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 25.

Hîç günâhum çokluğuna bakmadum

Toğrı girdüm yollarından çıkmadum (224)”⁴⁸

Mürîdî'nin bilinen eseri nasihat-nâme türünün bir örneği olan *Pend-i Ricâl Mesnevîsi*'dir.⁴⁹ Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün ve Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün vezinleriyle yazılmış, 3748 beyitlik bir mesnevî olan eser dînî, tasavvufî didaktik tarzda yazılmış bir nasihat-nâmedir. Mürîdî, eserini sanat endişesinden uzak, öğretici bir üslupla sâde ve akıcı bir dille kaleme almıştır.⁵⁰

Mürîdî'nin eserleri ile ilgili *Osmanlı Müellifleri*'nde: Derviş Niyâzî'ye nazîre olarak yazılmış *Mansûr-nâme-i Hallâc*'ının bulunduğu bilgisinin yanı sıra; *Pend-i Ricâl* ve *Mevlid-i Şerîf Manzûmesi* bulunduğu haber verilmiştir.⁵¹ Bazı kaynaklarda Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl* den başka *Mansûr-nâme*⁵², *Manzûme-i 'İberî*'nin bulunduğu söylenmektedir. Hatta Mürîdî'nin *Mevlidi* birtakım kaynaklarda ve mevlidler hakkında yapılan çalışmalarda müstakil mevlid metinleri arasında zikredilmektedir.⁵³ Bunlardan başka Atabey Kılıç Mürîdî'ye atfedilen *Gül-izâr* veya *İbret-nâme*'nin aslında Mürîdî'ye ait olmadığını bildirir.⁵⁴

Mürîdî'ye atfedilen *Manzûme-i 'İberî*'i incelediğimizde, Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, Arşiv No: 06 Mil Yz A 6042'de kayıtlı olan *Manzûme-i 'İberî*'nin *Pend-i Ricâl*'in:

“Pes sıfâtı “Lem yelid ve lem yûled”

Bîr ü bardur “Lem yekûn küfven ehad” (20)”⁵⁵

⁴⁸ İbrahim Taha Kılıç, *Mürîdî'nin Manzûme-i Hakâyık Mesnevîsi (İnceleme-Metin)* (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 27.

⁴⁹ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 29–30.

⁵⁰ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 30–31.

⁵¹ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, 2/415.

⁵² Bk. Yavuz Taşar, *Mürîdî-i Aydîni'nin Mansûr-Nâme'si ve Mansûr-Nâme'deki Tasavvuf Öğretisi (Çeviri-İnceleme-İndeks-Tıpkıbasım)* (Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017).

⁵³ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, 2/415; Pekolcay, “Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşe'i Mes'elesi,” 64; Okiç, “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere,” 35.

⁵⁴ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 29.

⁵⁵ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 99.

şeklindeki 20. beytinden başlayan ve

“Sür çıkar gönlündeki ğıll u ğışı
Gelmesün gönlüne dünyâ teşvişi (1942)”⁵⁶

beyti ile biten son sayfaları kopmuş 142 varaklık bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır. Bu, *Pend-i Ricâl* in bir başka eksik nüshasıdır.

Yine Mürîdî'nin eserleri olarak zikredilen *Mansur-nâme* ve *Manzûme-i Hakâyık* üzerine yüksek lisans tezleri yapılmıştır. Mürîdî'ye ait gösterilen H. 936-M. 1529 tarihli Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, Arşiv No: 06 Mil Yz A 6309; İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emîri Koleksiyonu, Arşiv No: 34 Ae Manzum 778/2; Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, Arşiv No: 06 Mil Yz A 9488/1'de bulunan *Mansur-nâme* nüshaları üzerine Yavuz Taşar tarafından bir çalışma yapılmıştır.⁵⁷ Yukarıda zikrettiğimiz üzere *Osmanlı Müellifleri*'nde de bu eser Mürîdî'nin Niyâzî'ye nazîre olarak yazdığı zikredilmektedir. Nitekim Atabey Kılıç da Mürîdî'ye atfedilen bu eserin Niyâzî mahlaslı bir başka şaire ait olduğunu beyan etmiştir.⁵⁸ *Mansur-nâme* nüshalarını bizzat incelediğimizde bu metnin *Pend-i Ricâl* den farklı bir eser olduğu anlaşılmaktadır.

Ankara Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 8962/3 arşiv ve 1789 dvd numaralı *Manzûme-i Hakâyık* Mürîdî adına kayıtlıdır. Bu nüsha üzerine İ. Taha Kılıç tarafından yapılan çalışma ile Atabey Kılıç'ın *Pend-i Ricâl* üzerine yapılan çalışmadaki metinleri karşılaştırdığımızda eserin aslında *Pend-i Ricâl* in muayyen kısımlarını ihtivâ eden bir nüshası olduğu fark edilmiştir. *Manzûme-i Hakâyık* olduğu söylenen bu nüsha: “*Harrarahû hâze'l-kitâbu hakîr Monlâ Mustafâ ğafera'llâhu leh ve'l-vâlidî rahmetu'llâhi te'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'a ve ahsene ileyhümâ ve ileyh sene 1704 târîh.*”⁵⁹ Kaydına göre H. 1074 (1663) yılının Rebîu'l-evvelinde Molla Mustafa nâmındaki zat tarafından istinsah edilmiştir. Mesnevî şeklinde 1821 beyitlik eserde, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezni ile yazılmış olmakla birlikte, mefâ'ilün mefâ'ilün

⁵⁶ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 345.

⁵⁷ Bk. Taşar, *Mürîdî-i Aydınî'nin Mansûr-Nâme'si ve Mansûr-Nâme'deki Tasavvuf Öğretisi (Çeviri-İnceleme-İndeks-Tıpkıbasım)*.

⁵⁸ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 29–30, 35.

⁵⁹ Kılıç, *Mürîdî'nin Manzûme-i Hakâyık Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, 185.

fe'îlün vezninin kullanıldığı kısımlar da bulunmaktadır. “Hâzâ Kitâbun Manzûme-i Hakâyık” başlığının ardından “Besmele” ile başlayan eserin ilk beyiti:

“Ey Kerîm ü ey Rahîm ü Zü'l-celâl
Vâhid ü Ferd ü Samed'sin lâ-yezâl (1)”

şeklindedir. Bu beyit Atabey Kılıç'ın neşrettiği *Pend-i Ricâl* metninin 12. beytidir.⁶⁰ Ayrıca *Pend-i Ricâl*'in Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi no: 3416; Süleymaniye Kütüphanesi İzmir no: 413 ve Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankeş No: 427 nüshalarının ilk beytidir.⁶¹ İ. Taha Kılıç'ın neşrettiği *Manzûme-i Hakâyık* metninde Mürîdî'nin mahlasının geçtiği:

“Ey Mürîdî öğ[ü]dün kendüye vir
'Akl u ussun yüri var başuna dir (1809)”⁶²

beyit de Atabey Kılıç'ın neşrinde 1810. beyittir. Özetle İ. Taha Kılıç'ın neşrettiği *Manzûme-i Hakâyık* aslında, kendisinin ifade ettiği üzere, *Pend-i Ricâl*'in muayyen kısımlarının derlendiği bir başka nüshasıdır.⁶³ Ancak bu rada şöyle bir durum söz konusu ki Atabey Kılıç'ın elindeki tarihi bilinen en eski nüshalar 5 Şevval/22 Aralık 1838 tarihi ile Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Bölümü'ndeki nüsha ile Hacı Selim Ağa Kemankeş Bölümü'ndeki Ramazan 1096/Ağustos 1685 tarihli nüshalardır. Bu durum *Pend-i Ricâl*'in Mürîdî'ye ait farklı eserlerin bir araya getirilmesi ile mi, yoksa diğer eserlerin *Pend-i Ricâl*'den üretilmiş derleme eserler mi olduğu sorusunu da akla getirmektedir.

Manzûme-i Hakâyık ismiyle kayıtlı bu nüshanın müstensihisi ile İzmir Milli Kütüphanedeki *Mevlid* nüshasının kopya edildiği nüshanın müstensihisi aynıdır. Dolayısıyla müstensih Molla Mustafa farklı başlıklarla *Pend-i Ricâl*'in muayyen bölümlerini, mevlid geleneğinin etkisi ile müstakil bir mevlid metni şeklinde derlemiş de olabilir.

Asıl konumuz olan, İzmir Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümü numara 2019'da *Mürîdî-i Aydınî'nin Mevlidi* olarak

⁶⁰ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 98.

⁶¹ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 98.

⁶² Kılıç, *Mürîdî'nin Manzûme-i Hakâyık Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, 183.

⁶³ Kılıç, *Mürîdî'nin Manzûme-i Hakâyık Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, 38.

kaydedilmiş H. 1231/M. 1518 tarihli bir mevlid nüshası bulunmaktadır. Bu eser yaklaşık 100 varaklık müstakil bir cilt içerisinde, 3200 beyit civarında olup mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır. Eser içerisinde Müridî'nin mahlası birkaç beyitte geçmektedir. En sonda “*Kütibe'l-kitâb temmeti'l-hurûf kâtibü'l-hurûf ez'afü's-seyyid Mustafa İbn Hâcî Molla, Yanık Köylü Ali Bey Oğlu Merhûm Muhammed Bey'in vakfidır 6 cemâzi'el-evvel 1231(4 Nisan 1816)*” kaydı vardır. Bu kayda göre eser Molla Mustafa tarafından istintinsah edilen nüshanın bir kopyası olabilir.

Biz de açıkçası İzmir Milli kütüphaneden bu nüshayı edindiğimizde eserin müstakil bir mevlid metni ve kaynakların haber verdiği *Mevlid* olduğu zannına kapıldık. Ancak biraz tedkik neticesinde bu eserin aslında müstakil bir mevlid nüshası olmadığını *Pend-i Ricâl Mesnevîsi*'nin:

“Çok salâvat virinüz yâ ümmetî
Eyleniz ğâyet ri'âyet sünneti (586)”⁶⁴

586. beytiyle başlayan ve:

“Ba's olıcak şekl-i insân kopara
Hem kağıdını yemîninden vire (3722)”⁶⁵

3722. beytinde son bulan baş tarafı eksik yahut belli kısımların derlendiği bir nüshası olduğunu tesbit ettik. Yaklaşık 3200 beyitlik eserin özellikle Hz. Peygambere salâvat getiren beyitle başlaması ve bu kabilden beyitlerin bölüm sonlarında sık sık tekrar etmesi, muhtevâsında Hz. Peygamberden ve ahlâkından bahsetmesi, her mecliste hadis iktibaslarının bulunması eserin müstakil bir mevlid numûnesi olduğu intibâ'ını uyandırmaktadır.

İzmir Milli Kütüphane'deki nüshada Atabay Kılıç'ın neşrettiği *Pend-i Ricâl*'in 50 beyitlik tevhid kısmı, 4 beyitlik münâcât ve şefâat-nâme, 61 beyitlik na't-ı Muhammed Mustafa, 9 beyitlik Hz. Ebû Bekir, 9 beyitlik Hz. Ömer, 9 beyitlik Hz. Osman ve 9 beyitlik Hz. Ali, Hz. Hasan, Hüseyin, Hz. Hamza ve Hz. Abbâs ve diğer ashâb için yazılmış toplam 22 beyitlik na't kısmı, 44 beyitlik münâcât-ı İlâhî, 8 beyitlik Emîr Sultan ve torunu Süleyman için gazel kısmı ihtivâ eden 26 beyitlik

⁶⁴ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 177.

⁶⁵ Kılıç, *Pend-i Ricâl*, 548.

sebeb-i te'lif ve 21 beyitlik dua kısmı, birinci meclis ve hikâyât-ı nasîhat, ikinci meclis ve hikâyet, ölüm hakkındaki üçüncü meclisin bir kısmı olmak üzere baştan toplam 585 beyti eksiktir. 586'dan 801'e kadar beyit sırası aynıdır.

Pend-i Ricâl Mesnevîsi 267 beyitlik girişin ardından 21 meclis ve her meclisle ilgili âyet ve hadisler, Hz. Peygamber'in hayatından örnekler, hikâyeler, kıssadan hisseler, nasîhatlar, münâcâtlar ve dualardan oluşmuştur. Bazı meclislerin sonunda kasîdeler bulunmaktadır.

Birinci meclis (268-392) "dünyanın fânîliği" ile "Hz. Peygamber ve torunları" hakkında bir hikâye; ikinci meclis (393-507) "dünyanın fânîliği, ölüm ve mahşer günü" ile "Hasan-ı Basrî ve Râbia Hatun arasında geçen" bir hikâyeden bahseder. Üçüncü meclis (508-636) "ölüm" hakkında olup "Hz. Muhammed'e hitap" ile başlar ve salâvatın fazileti ile ilgili âyet, hadis ve diğer rivâyetler, nasîhatler ile yine meclisin sonunda "Hz. Peygamber'in hayatından" bir hikâye anlatılır.

İzmir nüshası bu bölümün sonlarından ve özellikle salâvat ile ilgili beyitlerle başladığı için mevlid intibâi uyandırmaktadır. Söz konusu nüsha üçüncü meclisin 51 beyitlik son bölümü ile başlar. "Ulemâ" hakkındaki dördüncü mecliste (637-821) şair Hz. Muhammed'e hitapla başlayarak konu ile ilgili hadisleri ve "Kur'ân okumanın faydasını" anlatan bir hikâye aktarır. İzmir nüshasında bu bölümde (801-821) arasındaki 20 beyitlik kısım atlanmıştır. Sonunda "Hz. Mûsâ" ve "Beytü'l-arz" hakkında iki hikâyenin anlatıldığı "büyük gussa" konulu beşinci meclisin (822-1086) ilk 7 (822-828) beyitleri İzmir nüshasında eksik olup metin 829. beyitten itibaren yine aynı şekilde devam etmektedir. Altıncı meclis (1078-1294) "Fakr" hakkında olup, Hz. Muhammed'in konuyla ilgili rivâyetleri, "Miraç Gecesi"nin anlatıldığı hikâye, nasîhat ve münâcâtın ardından "sâhib-i isyân" konulu ikinci bir hikâye daha bulunur. İzmir nüshasında bu mecliste arada yalnız 898. ve 1020. beyitler atlanmıştır.

Yedinci meclis (1295-1457) "Allah sevgisi" ve "Zü'n-nûn-ı Mısrî" hakkında hikâye; sekizinci meclis (1458-1659) "mânâ bülbülüne hitap", münâcât, "hâtun" ve "padişâh-ı mübtelâ-i marîz" hikâyeleri; dokuzuncu meclis (1660-1730) "Dünyâ mü'min için bir hapishane, kâfir için cennettir." hadisi ve Hz. İsa hakkında bir hikâye; onuncu

meclis (1731-1821) “günah deryasına batmış, nefesine uymuş kişiye hitap” ve “dünyâda fenâyı terk edenlerin âhirette mükâfatlandırılması” hakkında hikâye; on birinci meclis (1822-2090) “Hak yoluna ibâdet edip zikir ile ünsiyeti olan, Hz. Peygamber’in sünnetini tutmak” ve “Mâlik-i Dînâr zamanında ateşe tapan iki kardeş” hakkında hikâye; on ikinci meclis (2091-2233) “sevdiği uğruna canını fedâ eden, bağı yanmış kişiye hitap” ve Hz. Muhammed’in ümmetinin bütün peygamberlerin ümmetlerinden üstün tutulduğu, Hz. Mûsâ ve ümmeti hakkında hikâye; on üçüncü meclis yoktur; on dördüncü meclis (2234-2333) “derdine derman isteyen, takvâ yolunda mânâ arayan kişiye hitap” ve “İbrâhim Edhem” hikâyesi; on beşinci meclis (2334-2499) “kalbi taşlaşarmış kişiye hitap, dünyâya aldanmama ve ölümü daima anma”, “Hz. Ayşe’den Hz. Peygamber” hakkında bir rivâyet ve “hikâyet-i Hz. İsâ”; on altıncı meclis (2500-2656) “dünyâ malının geçiciliğine dair öğüt isteyen kişiye hitap” ve “hikâyet-i Hz. İsâ” hakkında; on yedinci meclis (2657-2952) “aklına uyup nefesine hâkim olan, her belâyâ boyun eğen kâmil kişiye hitap”, Hz. Muhammed’in ağzından anlatılan Miraç gecesi gördüğü “melek-i muazzam” hakkında rivâyet ve “hikâyât-ı Hebhâb bin Ömer”; on sekizinci meclis (2953-3158) “Hz. Peygamber’e hitap” ve “Hz. Mûsâ ve Firavun” hakkında hikâye; on dokuzuncu meclis (3159-3306) “cennet bülbülüne hitap”, Hz. Peygamber’in sevgi ile ilgili rivâyetleri ve “İbn-i Yahyâ” hakkında hikâye; yirminci meclis (3307-3327) “Hz. Peygamber’e hitap ve onun özelliklerinin methi, kıyâmet günü ve Hz. Peygamber’in ümmeti için yapacakları” ve “Fudayl İbni Abbâs” hakkında hikâye; yirmi birinci meclis (3728-3748) “Hak âşığı olan dervişe sesleniş”, Hak âşığı olmak ve Hz. Peygamber’e aşkla çokça salât getirmek gerektiği hakkındadır.

İzmir nüshasında *Pend-i Ricâl*’in son kısmındaki; 3353, 3356, 3358, 3371, 3374, 3375, 3377, 3383, 3384, 3412, 3414, 3419, 3438, 3443, 3454, 3459, 3466, 3481, 3483, 3485, 3493, 3497, 3503, 3507, 3509, 3510, 3514, 3517, 3521, 3524, 3526, 3531, 3537, 3542, 3547, 3548, 3550, 3566, 3580, 3583, 3593, 3599, 3602, 3605, 3606, 3617, 3622, 3632, 3637, 3650, 3653, 3654, 3679, 3682, 3694, 3705, 3707, 3708, 3710, 3711, 3714, 3717, 3721. beyitler yoktur.

Pend-i Ricâl Mesnevîsi ile İzmir nüshasını karşılaştırdığımızda İzmir nüshasının *Pend-i Ricâl*’in baş kısmı ve son kısmından bazı beyitleri eksik olan başka bir nüshası olduğu görülmektedir. İzmir nüshasında olmayan beyitlerden hareketle eserin gerçekte *Pend-i*

Ricâf'in İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Yazmalar Bölümü 7198 numaralı nüshası ile büyük ölçüde benzerlik gösteren ve bu nüsha ile aynı koldan gelen başka bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak bu makalede; müstakil bir Mevlid metni olmasa bile yıllardır süre gelen bir tartışma olan Mürîdî'nin *Mevlid* adlı eserinin olup olmadığı meselesi vuzûha kavuşturulmuştur. Büyük kısmında Hz. Peygamber hakkında bölümler, âyet ve hadisler, rivâyetler, hikâyeler, her bölümün sonundaki salâvat beyitleri ihtivâ etmesi sebebiyle, Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl* isimli nasihat-nâmesinin baş kısmı eksik olan bu nüshası kütüphane kayıtlarına "Mevlid" adı altında girmiştir.

Bu vesile ile detaylı bir tetkik neticesinde Mürîdî'ye atfedilen diğer eserlerle ilgili de önemli tesbitler yapılmıştır. *Manzûme-i İber* ve *Manzûme-i Hakâyık* adı ile Mürîdî'ye ait gösterilen eserlerin de aslında *Pend-i Ricâl*'in eksik ya da belli bir konu etrafında, belki okunmak maksadı ile, muayyen kısımlarının seçilerek oluşturulmuş nüshaları olduğu tesbit edilmiştir. Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl*'nin bu nüshaları zamanla farklı isimlerle kaydedildiğinden farklı eserler olarak literatüre geçmiş olmalıdır.

Aynı zamanda İzmir Milli Kütüphane nüshasının incelenmesi ile daha önce Atabey Kılıç tarafından yayınlanan *Pend-i Ricâl*'in, eksik de olsa, yeni nüshalarının tesbit edilmiş olması alanın araştırmacıları açısından aydınlatıcı olacaktır.

Ayrıca müstakil bir mevlid metni olmasa dahi Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl*'inin yine Süleyman Çelebi'nin ve gönül önderleri Emîr Sultan'ın tesiriyle, yazılmış ve içinde na't, mevlid, mi'râciye, esmâ-i nebî, hadisler gibi Hz. Peygamberle ilgili değerli bölümlerin bulunduğu bir nasihat-nâme örneği olması ve Ahmed-i Mürşidî'nin *Ahmediye*'sine kaynaklık etmesi bakımından gelenekteki yerini bir kez daha yinelemiş bulunmaktayız.

Kaynakça

- Aça, Mehmed et al. *Başlangıstan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul, 2009.
- Ahmedî. *İskender-Nâme İnceleme-Tıpkıbasım*. ed. İsmail Ünver. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Akçay, Ali İhsan. “Gönenli Yahyâ b. Bahşi ve Mevlidi.” *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*. ed. Mustafa Kara - Bilal Kemikli. Bursa: Uludağ Yayınları, 2008.
- Akdoğan, Yaşar. “Mi’rac, Mi’rac-Nâme ve Ahmedî’nin Bilinmeyen Mi’rac-Nâmesi.” *Osmanlı Araştırmaları IX* (1989), 263-310.
- Akkuş, Mehmet. “Edebiyatımızda Mevlid Türü ve Mevlidler.” *Mevlid Külliyyatı-II*. ed. Mehmet Akkuş. 11–23. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.
- Akkuş, Mehmet (ed.). *Mevlid Külliyyatı-Klasik Dönem-II*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.
- Akkuş, Metin. *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası. Edebî Türler ve Tarzlar*. Ankara: Fenomen Yayınları, 2006.
- Aksoy, Hasan. “Eski Türk Edebiyatında Mevlidler.” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5/9 (2007), 323–332.
- Aksoy, Hasan. “Mevlid Türk Edebiyatı.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 482–484. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Altuğ, Fatih. “Başka ‘Tür’lü Bir Yaklaşım Mümkün Mü? Osmanlı Edebiyatında Türlerle Dair Sınıflandırmalara Tür Kavramı Açısından Bakma Denemesi.” *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4, Nazımdan Nesire Edebî Türler 25 Nisan 2008, Bildiriler*. ed. Hatice Aynur et al. 35. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009.
- Aynur, Hatice. “Sehî, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre Türler.” *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4, Nazımdan Nesire Edebî Türler 25 Nisan 2008, Bildiriler*. ed. Hatice Aynur et al. 49. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009.
- Bayar, O. Cemal. “Kutadgu Bilig’de Âyet ve Hadisler.” *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 1/1 (2011), 105–118. <http://dergipark.gov.tr/ijkses/issue/34175/377850>

- Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. ed. Mustafa; Kurnaz Cemal Tatçı. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2000.
- Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler. 6. Baskı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2020.
- Çekici, Mitat. “Edebi Bir Tür Olarak Mevlid ve Farsça Mevlid Müellifi Nureddin Muhammed Kazerûnî.” *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/1 (2020), 355–373.
- Çelebioğlu, Âmil. *Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediye*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2018.
- Dâ’î, Ahmed-i. *Çengnâme*. ed. Gönül Alpay Tekin. Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1992.
- Durmuş, İsmail. “Mevlid Arap Edebiyatı.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29/480–482. Ankara, 2017.
- Ebû Davud es-Sicistani, Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdi. *Kitâbü’s-Sünen-Sünenu Ebû Davud-*. ed. Muhammed Avvame. Cidde: Darü’l-Kible li’s-Sekafeti’l-İslamiyye, 1998.
- Efendi, Muhammed. *Sîretü’n-Nebî (İnceleme-Tenkitli Metin)*. ed. Bayram Özfırat. İstanbul: T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.
- El-Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *El-Câmiü’s-Sahih-Sahih-i Buharî-*. ed. Takıyyüddin en-Nedvî. Beyrut: Darü’l-Beşairi’l-İslamiyye, 2011.
- Emecen, Feridun. “Saruhanoğulları.” *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 36/170–173. İstanbul, 2009.
- Emre, Yunus. *Nasihatler Kitabı Risâletü’n-Nushiyye*. ed. Ziya Avşar. Ankara: Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, 2013.
- Emre, Yûnus. *Divân-ı İlâhiyât*. ed. Mustafa Tatçı. İstanbul: H Yayınları, 3rd Ed., 2014.
- Hacib, Yusuf Has. *Kutadgu Bilig*. ed. Halil Aşıcı. Ankara: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim, Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2019.

- Kaplan, Mahmut. “Manzum Nasihat-Nâmelerde Yer Alan Konular.” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9 (2001), 133–185.
- Kaplan, Mahmut. “Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-Nâmeler.” *Türkler*. ed. Hasan Celal Güzel - vd. 11/791–799. Ankara, 2002.
- Karahan, Abdülkadir. *Hakânî Mehmed Bey’in Hilye-i Şerife’si*. İstanbul: Sabah Gazetesi Yayınları, 1992.
- Kemikli, Bilal (ed.). *Mevlid Külliyyatı-Süleyman Çelebi Vesîletü’n-Necât ve Tercümeleri-I*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Kemikli, Bilal (ed.). *Mevlid Külliyyatı-Tanzimat’tan Günümüze-III*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.
- Kemikli, Bilal. “Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât.” *Mevlid Külliyyatı - Süleymân Çelebi Vesîletü’n-Necât ve Tercümelere*. 1/15–25. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Kemikli, Bilal. “Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât.” *Mevlid Külliyyatı I*. ed. Bilal Kemikli. 15–26. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Kılıç, Atabey. *Mürîdî ve Pend-i Ricâl Mesnevîsi (İnceleme-Tenkitledir)*. İzmir: Akademi Kitabevi, 2005.
- Kılıç, İbrahim Taha. *Mürîdî’nin Manzûme-i Hakâyık Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Köksal, M. Fatih. *Mevlid-Nâme*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Kollektif. *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şâheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Külekçi, Numan. *Hilye-i Hâkânî*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Levend, Ağâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi. 4. Baskı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

- Levend, Agâh Sırrı. “Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız.” *TDAY Belleten 1963* 11 (1964), 89–115.
- Mazıoğlu, Hasibe. “Türk Edebiyatında Mevlîd Yazan Şâirler.” *Türkoloji Dergisi* VI/1 (1974), 31–62.
- Mürşidî, Ahmed-i. *Ahmediyye Kitâb-ı Mürşidîn*, 1290.
- Müslim b. el-Haccac, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi. *Sahih-i Müslim*. ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955.
- Ok, Duygu. *Yahyâ Bin Bahşi: Mevlid (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Edirne: Edirne Gazetecilik ve Matbaacılık, 2020.
- Okiç, Tayyip. “Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümelere.” *Mevlid Külliyyatı I*. ed. Bilal Kemikli. 27–75. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Pala, İskender. *Hâkânî Mehmed Bey Hilve-i Sa'âdet*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2005.
- Pala, İskender. “Nasihat-Nâme.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 32/409–410. TDV Yayınları, 2006.
- Pekolcay, Necla. “İslâmî Türk Edebiyatında Tevhid, Münâcât ve Na'tler.” *İslam Medeniyeti Edebiyat/Ekim* (1968), 14–15.
- Pekolcay, Necla. “Mevlid.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29/485–486. Ankara, 2004.
- Pekolcay, Necla. *Mevlid Süleyman Çelebi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1980.
- Pekolcay, Necla. “Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşe'i Mes'elesi.” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 6/6 (1954), 39–64.
- Pekolcay, Necla. *Türkçe Mevlid Metinleri I-II*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1950.
- Pekolcay, Neclâ et al. *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'îlere Giriş*. İstanbul: Kitabevi, 1994.
- Rıfat, Ahmet. *Lügât-i Tarihiyye ve Coğrafiyye. 2. Baskı*. Ankara: Keygar Neşriyat, 2004.

- Şengün, Necdet. “Hz. Fatıma Mevlidi Ve Vesiletü’n-Necat İle Mukayesesi.” *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2008), 419–438.
- Şengün, Necdet. “Türk İslam Edebiyatında Manzûm Hz. Ali Mevlidleri ve Câferî’nin Mevlûd-i Haydaru’l-Kerrâr’ı.” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/2 (2012), 303–324.
- Süleymân Çelebi. *Mevlid-i Şerîf Vesiletü’n-Necât*. ed. Mehmet Akkuş - Uğur Derman. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017.
- Süleymân Çelebi. *Mevlid (Vesiletü’n-Necât)*. ed. Faruk K. Timurtaş. İstanbul: MEB. Yayınları, 1990.
- Taşar, Yavuz. *Mürîdî-i Aydınî’nin Mansûr-Nâme’si ve Mansûr-Nâme’deki Tasavvuf Öğretisi (Çeviri-İnceleme-İndeks-Tıpkıbasım)*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Mevlid-Süleyman Çelebi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.
- Velî, Hacı Bektâş-ı. *Makâlât*. ed. Ali Yılmaz - vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.
- Veli, Hacı Bektaş. *Fevaid “Yararlı Öğütler.”* ed. Baki Öz. İstanbul: Demos, 2011.
- Yesevî, Hoca Ahmed. *Dîvân-ı Hikmet*. ed. Mustafa Tatçı. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, 2017.
- Yüknekî, Edîb Ahmed. *Atebetü’l-Hakâyık*. ed. Hatice Coşkun. trans. Serkan Çakmak. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.
- Yükneki, Edîb Ahmed b. Mahmud. *Atebetü’l Hakayık*. ed. Reşid Rahmeti Arat. İstanbul: Ateş Basımevi, 1951.
- Yusuf Has Hâcib. *Kutadgu Bilig*. ed. Reşid Rahmeti Arat. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4th Ed., 1988.